

Podiceps auritus

(L., 1758)

Perkoz rogaty

Rzqd: perkozy, rodzina: perkozy

Status występowania w Polsce

Polska leży poza arealem regularnego gniazdowania gatunku. Lęgi notowane są wyjątkowo. W okresie wędrówek nieliczny. Bardzo nielicznie zimuje w strefie polskich wód terytorialnych Bałtyku.

Opis gatunku

Perkoz rogaty jest wyraźnie mniejszy od perkoza dwuczubego. Wymiary: długość ciała 30–36 cm, rozpiętość skrzydeł 54–63 cm, masa ciała 0,3–0,7 kg. W szacie godowej, noszonej od marca do czerwca, ma rdzawe boki ciała, pierś i szyję oraz czarny wierzch ciała i głowę. Na głowie widoczny jest pomarańczowożółty pas biegnący od dzioba na tył głowy, tworzący charakterystyczny czub. W szacie spoczynkowej ubarwiony szaro, z białymi policzkami, ciemniejszym wierzchem głowy i grzbietem. Ptaki młode są bardzo podobne do osobników w szacie spoczynkowej.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Perkoza rogatego można pomylić z zausznikiem *Podiceps nigricollis* (A008), który jest nieco delikatniej zbudowany niż perkoz rogaty i ma mniejszy, podcięty ku górze dziób. W obu szatach najistotniejsze różnice w ubarwieniu tych gatunków dotyczą ubarwienia głowy i szyi. W szacie godowej szyja zausznika jest czarna, a perkoza rogatego rdzawa. Żółty pas na czarnej głowie u zausznika zaczyna się za okiem, a u perkoza rogatego przed okiem. Zimą perkoz rogaty ma jaśniejszy przód szyi i czysto białe policzki. U zausznika biała plama na boku głowy położona jest niżej i jest mniej rozmyta.

Biologia

Tryb życia

Gatunek o aktywności dziennej. Najczęściej przebywa w małych grupach do kilku osobników. Wyjątkowo może żerować gromadnie.

Lęgi

Perkoz rogaty rozpoczyna lęgi w maju. Gnieździ się pojedynczo lub w luźnych koloniach. Gniazdo jest zbudowane z roślin wodnych. Może stanowić platformę pływającą wśród roślinności wynurzanej lub znajduje się bezpośrednio na ziemi. Najczęściej jest umieszczone pod osłoną roślin. Występuje jeden lęg w roku. Zniesienie składa się z 4–5 jaj, które są wy-

siadywane 22–25 dni przez oboje rodziców. Młode usamodzielniają się po około 45 dniach, a po 55–60 dniach uzyskują zdolność lotu. Dojrzałość płciową osiągają po 2 latach.

Wędrówki

Wędrówka jesienna rozpoczyna się pod koniec sierpnia lub we wrześniu, po zakończeniu pierzenia całkowitego przez ptaki dorosłe. Podczas tego pierzenia ptaki tracą zdolność lotu na okres około 1 miesiąca. Największe nasilenie jesiennych wędrówek przypada na październik i listopad. Perkozy rogaty w tym okresie preferują płytkie akwenu morskie. Powrót na lęgowiska rozpoczyna się w marcu lub kwietniu.

Zimowanie

Na Bałtyku zimuje głównie na Zat. Pomorskiej. Nielicznie można go spotkać również wzdłuż wybrzeży Zat. Gdańskiej i Mierzei Kurońskiej.

Pokarm

Pokarm stanowią głównie bezkręgowce wodne i drobne ryby, które ptak chwytą podczas nurkowania. Potrafi też zbierać owady z powierzchni wody i roślin. Zimą w jego diecie przeważają ryby.

A007

Występowanie

Siedlisko

W Finlandii i Szwecji w okresie lęgowym zajmuje płytkie, nieduże jeziora z urozmaiconą linią brzegową porośniętą szuwarami, natomiast w Norwegii i na Islandii spotykany jest także na jeziorach oligotroficznym, bez przybrzeżnego pasa roślinności. Poza okresem lęgowym przebywa głównie na morzu. Preferuje akweny o głębokości do 20 m.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1160 Duże płytkie zatoki

1170 Skaliste i kamieniste dno morskie (rafy)

Rozmieszczenie geograficzne

Wyróżniono 2 podgatunki u perkoza rogatego. Podgatunek *P. a. auritus* gniazduje głównie w strefie borealnej od Islandii i Skandynawii przez całą Eurazję do Kamczatki. Inny podgatunek *P. a. cornutus* występuje w Ameryce Północnej. Najbliższe polskiej granicy stanowiska lęgowe znajdują się na Łotwie i w Estonii oraz na wschodnich wybrzeżach Szwecji. Podgatunek nominatywny zimuje w zachodniej części Bałtyku oraz wzdłuż północno-zachodnich wybrzeży Europy. Ptaki z północno-wschodniej Europy i zachodniej Azji spędzają zimę w zachodniej części Morza Śródziemnego, na Morzu Czarnym i Kaspijskim oraz w północnej części Pacyfiku, wokół Japonii i na wschodnich wybrzeżach Chin. Ptaki z podgatunku *P. a. cornutus* zimują wzdłuż wybrzeży Ameryki Północnej.

Rozmieszczenie w Polsce

Brak jest dowodów na gniazdowanie tego gatunku w Polsce po roku 1988. Na naszym wybrzeżu liczniej pojawia się na przelotach w październiku, listopadzie i w kwietniu. Największe koncentracje znane są z Zat. Pomorskiej i Zat. Puckiej. Na Bałtyku zimuje głównie na Zat. Pomorskiej i nielicznie na Zat. Gdańskiej.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: (S) gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni BirdLife International: SPEC -

Dyrektywa Ptasia Art. 4.1, załącznik I

Konwencja Berneńska: załącznik II

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Miejsce największych koncentracji perkozów rogatych, jakim jest Zat. Pomorska, nie jest objęte ochroną prawną.

Rozwój i stan populacji

W Europie poza Rosją lęgnie się 5000–10 000 p., z czego ponad połowa przystępuje do lęgów w Finlandii (3000–6000 p.) i w Szwecji (1200–1300 p.). Dane o liczebności tego gatunku w europejskiej części Rosji są bardzo fragmentaryczne. Szacuje się, że na tym obszarze może gniazdownać 10 000–100 000 p. W Polsce w 1972 roku koło Augustowa oraz w 1981, 1985 i 1988 roku na stawach Dojlidy w Białymstoku gniazdowało po 1 parze. Liczebność zimującej populacji w północno-zachodniej Europie szacowana jest na 2600–4100 os., w tym na Bałtyku gromadzi się około 2000 ptaków, z czego około połowa na Zat. Pomorskiej. Brak jest dokładnych danych na temat wieloletnich zmian liczebności gatunku, wydaje się jednak, że jest ona stabilna.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- dla ptaków zimujących na Bałtyku zagrożeniem jest zanieczyszczenie wody substancjami ropopochodnymi; pobrudzenie piór tymi substancjami (zaraza oliwna) stanowi dla ptaków śmiertelne niebezpieczeństwo;
- stosowanie stawnych sieci rybackich w miejscach zimowych koncentracji;
- realizacja planów rozbudowy farm elektrowni wiatrowych na obszarze płytkiego morza.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- uregulować zasady gospodarki rybackiej na obszarach koncentracji ptaków wodnych (opracować i wprowadzić przepisy precyzujące czas i miejsce stosowania poszczególnych typów sieci rybackich);
- chronić obszary morskie przed zanieczyszczeniami ropopochodnymi;
- odstąpić od planów budowy elektrowni wiatrowych posadowionych na płytkich akwenach morza (co najmniej do izobaty 20 m).

Propozycje badań

Należy:

- zagospodarować przyłów ptaków w sieci rybackie na polskich obszarach morskich (badanie: składu pokarmu, skażenia środkami chemicznymi, molekularne, wiadomości powrotne o ptakach obrączkowanych).

Monitoring

- coroczny monitoring ptaków zimujących na polskich obszarach morskich. Metodyka do ustalenia;

- coroczny monitoring stopnia zanieczyszczenia ptaków produktami ropopochodnymi na polskich obszarach morskich. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO.
Zakład Ornitologii PAN.
CRAMP S., SIMMONS K. E. L. 1977. Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Vol. 1. Ostrich to Ducks. Oxford, 722 s.
DURINCK J., SKOV H., JENSEN F. P., PIHL S. 1994. Important Ma-

rine Areas for Wintering Birds in the Baltic Sea. Ornis Consult report. Copenhagen, 110 s.

HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their Distribution and Abundance. London, 903 s.

MEISSNER W., COFTA T. 1998. Ptaki Bałtyku, cz. I, gatunki norkujące. Gdańsk, 41 s.

TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.

WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wageningen, The Netherlands, 226 s.

Włodzimierz Meissner